

Polarizácia zamestnanosti a kvalita pracovných miest v čase krízy: Európsky monitor pracovných príležitostí 2013

Zhrnutie

Úvod

V zlatých časoch tvorby pracovných miest pred vypuknutím veľkej recesie v roku 2008 pribudlo na európskych trhoch práce takmer 30 miliónov nových pracovných miest. Následne trhy práce prišli o päť miliónov pracovných miest a nezamestnanosť, ktorá opäť rýchlo stúpa, je najvyššia od konca deväťdesiatych rokov 20. storočia. V tejto druhej výročnej správe Európskeho monitora pracovných miest sa podrobne skúmajú nedávne zmeny v oblasti zamestnanosti na úrovni jednotlivých členských štátov a na európskej úrovni. Analýza zahŕňa tri odlišné obdobia:

- expanzia zamestnanosti pred recesiou (1995 – 2007),
- veľká recesia (2008 – 2010),
- zabrzdnené oživenie (2011 – 2012).

Na kvantitatívny (koľko pracovných miest bolo vytvorených alebo stratených) a kvalitatívny (aké druhy pracovných miest) opis zmien v oblasti zamestnanosti sa použil prístup založený na pracovných miestach.

Politické súvislosti

Stratégia EÚ Európa 2020 na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu zahŕňa záväzok na podporu vysokých úrovní zamestnanosti a produktivity. To znamená obnovenie dôrazu na ciele stanovené v predchádzajúcej lisabonskej stratégii – „väčší počet a lepšie pracovné miesta“. Väčší počet pracovných miest je potrebný na riešenie problému, ktorý spočíva v tom, že zástupy nezamestnaných sa zväčšujú a ich počty sa v niektorých členských štátoch blížia k úrovniam, ktoré predstavujú reálnu hrozbu pre sociálny z mier, ako aj

udržateľný hospodársky rast. Ak má byť Európa znovu úspešná pri zvyšovaní životnej úrovne svojich občanov v rozvíjajúcej sa integrovanej globálnej ekonomike, potrebuje tiež lepšie, produktívnejšie pracovné miesta.

V oznámení Európskej komisie z roku 2012 s názvom „Smerom k oživeniu hospodárstva sprevádzanému tvorbou veľkého počtu pracovných miest“ sa uvádzajú niektoré odvetvia, v ktorých, ako sa predpokladá, bude rast zamestnanosti najpravdepodobnejší, a to zdravotnícke služby, informačné a komunikačné technológie, osobné služby a služby pre domácnosti, ako aj sľubná, aj keď ťažko definovateľná kategória tzv. zelených pracovných miest. V rámci prístupu založenom na pracovných miestach prijatom v tejto správe sa poskytujú aktuálne údaje o úrovniach zamestnanosti a kvalite pracovných miest tak v rozvíjajúcich sa, ako aj upadajúcich odvetviach a povolaniach.

Tento prístup zahŕňa charakterizovanie pracovného miesta ako daného povolania v danom odvetví za použitia štandardizovaných medzinárodných klasifikácií (ISCO pre povolanie a NACE pre odvetvie) a ďalej zahŕňa opis zmien v oblasti zamestnanosti v každom členskom štáte, ako aj v EÚ ako celku. Zoradenie pracovných miest podľa mzdových úrovní, úrovne dosiahnutého vzdelania alebo širšieho multidimenzionálneho indexu kvality pracovných miest dodáva analýze kvalitatívny rozmer.

Prístup založený na pracovných miestach prvý raz použil v deväťdesiatych rokoch 20. storočia v USA laureát Nobelovej ceny Joseph Stiglitz a ďalej ho potom rozpracovali Erik Olin Wright a Rachel Dwyer. V tejto skoršej americkej práci sa rozoberala

špecifická otázka, či sa nárast počtu pracovných miest dosiahol na úkor kvality pracovných miest. Táto otázka časom zahŕňala viaceré hľadiská. Prístup založený na pracovných miestach sa používa najmä na posúdenie rozsahu, v akom sa štruktúry zamestnanosti vyspelých ekonomík polarizujú, čo vedie k „scvrkávaniu“, alebo „vytrácaniu“ stredne platených pracovných miest, alebo zhodnoteniu (nárast vysokokvalifikovaných, dobre platených pracovných miest) v súlade s prognózami „dopytu po zručnostiach, ktorý vyplýva z technologických zmien“.

Hlavné zistenia

- Likvidácia zamestnanosti v Európe v čase recesie viedli k polarizácii z hľadiska mzdovej štruktúry. Veľká časť stratených pracovných miest zasiahla povolania strednej platovej úrovne vo výrobe a stavebníctve. Aj keď určitá polarizácia sa prejavila aj v predchádzajúcom období (1995 – 2007), nebola však až taká výrazná. Kompenzovaná bola tiež omnoho rozsiahlejšou štruktúrnou modernizáciou.
- V dôsledku krízy nielenže došlo k zvýrazneniu polarizácie vo väčšine krajín, ale aj k podstatnému zníženiu úrovne rozmanitosti v Európe, pokiaľ ide o typy štruktúrnych zmien. Vzhľadom na to, že počas obdobia expanzie existovali rôzne štruktúry spájajúce sa s európskymi inštitucionálnymi skupinami (polarizácia v kontinentálnej Európe, zhodnotenie v severských krajinách a rast pracovných miest strednej platovej úrovne na juhu), počas krízy sa vo väčšine krajín prejavil nejaký druh polarizácie.
- V období rokov 2011 – 2012 boli zmeny v oblasti zamestnanosti menej polarizované, pričom k väčšiemu rastu dochádzalo v oblasti lepšie platených pracovných miest, úbytok bol menej výrazný v oblasti stredne platených pracovných miest a relatívne väčšie úbytky sa týkali málo platených pracovných miest. Konkrétne, v krajinách s odolnejším trhom práce štruktúra zamestnanosti vykazovala výraznejšie zhodnotenie, zatiaľ čo v krajinách s pretrvávajúcim poklesom zamestnanosti pokračovala polarizácia.
- Proces polarizácie pracovných miest sa obmedzil zväčša na mzdovú štruktúru, dokonca aj počas recesie. Pokiaľ ide o klasifikáciu pracovných miest podľa priemernej úrovne dosiahnutého vzdelania alebo nepeňažných atribútov kvality pracovných miest, proces štruktúrnych zmien od roku 1995 spočíval v zhodnocovaní takmer vo všetkých krajinách EÚ. Dôvodom bolo, že pracovné miesta zodpovedné za úbytok kvintilov strednej platovej úrovne obvykle bývajú na nižších pozíciách z hľadiska charakterizácie na základe priemernej úrovne dosiahnutého vzdelania alebo nepeňažnej kvality pracovných miest v porovnaní s charakterizáciou na základe miezd (mužské pracovné miesta vo výrobe a stavebníctve).
- Vyššie platené pracovné miesta boli počas krízy oveľa odolnejšie, pokračovali v raste (aj keď okrajovo) dokonca aj v obdobiach, keď veľká recesia kulminovala. Počas prvých dvoch rokov recesie k expanzii lepšie platených pracovných miest dochádzalo prevažne v tzv. službách založených na znalostiach vo verejnom sektore (najmä v zdravotníctve a školstve). V období rokov 2011 až 2012 sa dôraz presunul na služby založené na znalostiach v súkromnom sektore, v ktorom sa vytvorilo v tomto období v celej EÚ ďalších vyše 400 000 nových pracovných miest horného kvintilu mzdového rozdelenia.
- V dôsledku recesie sa zintenzívil aj proces tzv. dobiehania v prípade žien na trhu práce, a to z hľadiska úrovne zamestnanosti a prístupu k vyšším vrstvám štruktúry zamestnanosti. Ženy zvýšili svoj podiel na zamestnanosti, najmä v oblasti tzv. stredne platených a tzv. dobre platených pracovných miest (ktoré sa nachádzajú vo vyšších kvintiloch). Sčasti k tomu dochádzalo z dôvodu nadmerného zastúpenia žien v niektorých rozvíjajúcich odvetviach, napr. v zdravotníctve, a nedostatočného zastúpenia v upadajúcich odvetviach, ako napr. v stavebníctve. Odráža to aj vyššiu úroveň dosiahnutého vzdelania žien v čase, keď sa kvalifikácia stáva stále dôležitejšou podmienkou pri prístupe ku kvalitnejším pracovným miestam.

Ďalšie informácie

Správa *Polarizácia zamestnanosti a kvalita pracovných miest v čase krízy: Európsky monitor pracovných príležitostí 2013*, sa nachádza na stránke <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1304.htm>

V prípade záujmu o ďalšie informácie sa obráťte na: John Hurley, výskumný manažér
joh@eurofound.europa.eu